

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**TÜRK EDEBİYATINA YANSIYAN YÖNLERİYLE TÜRK SAVAŞ TARİHİNİN KARA BİR SAYFASI:
BALKAN SAVAŞLARI***
**THE BLACK ONE PAGE OF TURKISH WAR HISTORY WITH REFLECTED DIRECTIONS TO TURKISH
LITERATURE: THE BALKAN WARS**

Tayfun BARIŞ**

Öz

Savaş, silahlı mücadeleye dayanan durum, bireyi ve toplumu hedef alan her türlü şiddetin uygulanması, anatomik ve ruhsal bütünlüğü bozucu, maddî ve manevî nitelikteki şiddet olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda savaş nefretin dolaysız dışavurumu olarak kabul edilebilir. Savaşlar şüphesiz ki insanlık tarihinin vazgeçilmez olaylarıdır. Savaşlarda kullanılan teknoloji ne olursa olsun hangi kriterlere göre değerlendirilse değerlendirilsin doğası gereği savaş yıkıcıdır. Bu yıkıcılık savaşın bizzat başladığı andan çok önce başlar ve savaşın bitiminden çok sonraya kadar biyolojik, psikolojik ve ekolojik yıkımlar olarak kendini yaşamın her alanında gösterir. Savaşlar bir tema olarak edebiyatta yaygın bir yer kaplayan, çok sayıda ve farklı türde eserlere konu olan hadiselerdir. Bu türde üretilen edebî eserler adeta bir "Savaş edebiyatı" oluşturacak kadar çoktur.

Balkan Savaşları da 19. yüzyıldaki Kırım Savaşı ve Osmanlı-Rus Savaşı yani 93 harbinden sonra Balkan coğrafyasında yaşanan önemli hadiselerden birisidir. Bu savaşlar Türk milleti açısından 20. yüzyıldaki felâket halkalarından sadece birisini oluşturmaktadır. Türk tarihini siyasî ve sosyal olarak derinden etkilemiş olan Balkan Savaşlarının yazarlarımız, şairlerimiz ve sanatkarlarımız üzerinde de çok önemli tesirleri olmuştur. Edebiyatçılarımızın bu bağlamda kaleme almış olduğu eserlere baktığımızda; henüz savaşın başında yazılanlarda haması bir havanın hâkim olduğu, Türk askerinin yüceltildiği, orduya moral vermenin amaçlandığı ve düşmanın kötülendiği görülür. Savaşın sonunda yazılan eserlerde ise mağlubiyetin de etkisiyle üzüntü, karamsarlık, kin ve intikam duygularının ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca bu eserlerde katliam ve göç olgularının da kuvvetli bir şekilde işlendiği göze çarpmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Balkan Savaşları, 20. Yüzyıl, Türk Milleti, Edebiyat.

Abstract

War is defined as armed situations, the implementation of all forms of violence targeted at individuals and society, distorting anatomical and psychological integrity. So the war is considered as a direct expression of hate. Wars are inevitable events in human history. Whatever the technology used in the war and gets evaluated according to the criteria war is destructive. This destruction begins long before the time the war began, and shows itself in all areas of life as a biological, psychological and ecological destruction until long after the end of the war. War is common theme in the literature as are the events that are subject to many and different kind of works. Literary works are too much about war. So these produced a kind of book which is called war literature.

The Balkan Wars which is still a bleeding wound of Turkish history due to bring pains in its wake and damages posed on social fabric, is also one of the important events that happened in the Balkans after the 19th-century Crimean War and the Ottoman-Russian War (93 War). For the Balkan wars "real end of the Ottoman state" to say, it would not be wrong. In as much as the lands of the Ottoman Empire had lost in 1912-1913, the state can be seen as the central region. These wars, in terms of the Turkish nation, are the only one ring of disaster in the 20th century. Balkan Wars which is deeply influenced Turkish history as politically and socially has affected many of our authors, poets and artists. Looking at the works of writers in this context, it is seen dominated by epic approach, glorified of The Turkish military, intended to give moral to army, and maligned of the enemy by those written at the beginning of war yet. In the texts written at the end of the war, with effect from defeat, it is seen came into prominence of sadness, pessimism, hatred and revenge. Also in these works it is stood out vigorously handling the subject of massacre and migration.

Keywords: War, Balkan Wars, 20th Century, Turkish Nation, Literature.

1. Giriş

Tarihi kaynakları incelediğimizde Türk milletinin Balkanlarla, daha yaygın bir ifadeyle Rumeli ile münasebetlerinin çok erken dönemlerde başladığını görmekteyiz. Ancak Türklerin Balkanlar'da daha uzun süreli ve kalıcı ilişkileri Osmanlılar zamanında tesis ettikleri görülmektedir ki bu ilişkiler günümüze kadar da devam ede gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Orhan Gazi'nin büyük oğlu "Rumeli Fatih" adıyla anılan Süleyman Paşa ile başlayan Türklerin Balkan macerası, devletin genişlemesine ve güçlenmesine paralel olarak devam etmiş ve bunun doğal bir sonucu olarak Balkan coğrafyası Osmanlı devletinin yani Türklerin önemli bir merkez üssü durumuna gelmiştir. Balkanlar'da uzun bir süre Türklerin lehine olan bu manzara 1663'ten itibaren bozulmaya başlamış ve özellikle 1699 yılında imzalanan Karlofça

* Bu makale, 11 Mayıs 2012 tarihinde Uludağ Üniversitesinde düzenlenen "100. Yılında Balkan Harbi Dramı ve Muhacirlerimiz" adlı sempozyumda sunulan ancak basılmayan bildiri esas alınarak hazırlanmıştır.

** Araştırma Görevlisi, Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, tbaris@uludag.edu.tr

anlaşmasından sonra Osmanlı devleti bu topraklardan kademe kademe çekilmeye başlamıştır. Özellikle 1789'da meydana gelen Fransız ihtilalinin doğal neticelerinden olan ve gittikçe yayılma sahasını genişleten milliyetçilik akımı ile zayıflayan Osmanlı imparatorluğu karşısında Avrupa devletlerinin Türklere karşı uygulamaya koyduğu "Şark politikası" Balkanlar'daki genel huzur ve asayişin bozulmasına yol açmıştır. İşte Balkan Savaşları, bu geri çekilmenin askerî sahadaki önemli sonuçları olan 19.yüzyıldaki Kırım Savaşı (1853-56) ve Osmanlı-Rus Savaşı yani 93 harbinden sonra Balkan coğrafyasında ortaya çıkan en önemli hadiselerden birisidir. Balkan Savaşları'nın, Avrupa tarihi açısından değerlendirildiğinde I. Dünya savaşına oranla yayılma alanı ve etkileri itibariyle daha dar bir bölgeye tesir eden ve sonuçları açısından da kendisinden sonraki dünya savaşını tetikleyen bir özelliğe sahip olduğu görülmektedir. Ancak meseleye Osmanlı Devleti tarafından bakarsak daha farklı şeyleri ortaya koymamız mümkündür. Çünkü Balkan Savaşları, şüphesiz ki Türk tarihinin en acı dönemlerinden birisidir. İmparatorluğun son dönemindeki felâketler silsilesinin son aşamalarından biri olarak dikkat çeken bu savaşlar Türk tarihi açısından son derece kritik ve trajik hadiseler sahne olmuştur. Dört Balkan devletinin (Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan) 18 Ekim 1912-30 Mayıs 1913 tarihleri arasında Osmanlı Devleti'ne karşı girdiği savaş 7 ay 23 gün sürmüş ve sonuçta Osmanlı hemen hemen bütün Rumeli'yi kaybetmiştir. Bir yönüyle Balkan milletlerinin bağımsızlaşma ve toprak paylaşım savaşı olan, bir yönüyle de Türk-İslam dünyası üzerine eskiden beri devam eden Haçlı seferlerinden birisi olarak görülebilecek olan bu savaşlardaki kaybın neticesinde bölgede siyasî otorite boşluğu yaşanmış ve buradaki toprakların paylaşımı konusunda da Balkan Devletleri anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Bu durumdan faydalanan Osmanlı Devleti de yalnızca Doğu Trakya'yı geri alabilmiştir. Balkan savaşlarının sonunda Yanya, Manastır, İşkodra, Üsküp ve Selanik gibi Türk kültürünün temel merkezleri olan şehirler kaybedilmiş ve buna bağlı olarak göçler ve Batı Trakya sorunu ortaya çıkmıştır. Yüzyıllardan beri yaşadıkları toprakları bırakarak Trakya'ya ve Anadolu'ya göç etmek zorunda kalan Türkler, bu süreçte çok yıpratıcı ve üzücü hadiselerle karşı karşıya kalmışlardır.

Türk milleti açısından 20. yüzyıldaki felâket halkalarından sadece birini oluşturan Balkan savaşları, büyük felâketler doğurmuş; bu savaşlarda yüz binlerce Müslüman Türk katliama, soykırıma uğramış, katliamdan kurtulabilenler İstanbul'a, Anadolu'ya göç etmişler, pek çoğu da göç yolunda telef olmuşlardır. (Çetin, 2007: 83) Yaşanmış olan bu sıkıntıların en duygusal ve açık bir şekilde edebiyat sahasında ifadesini bulduğunu görüyoruz. Zira edebiyat sahası, tarihin içine gömülü olan, milletlerin hayatını "yapmak" ve "yıkma" derecesine etkileyen tarihî şartların izlerini taşıyan önemli bir alan özelliği göstermektedir. (Kaplan, 2006: 151) Bu nedenle yazarlarımız, şairlerimiz, sanatkarlarımız yaşanan tarihî ve güncel hadiselerle kayıtsız kalmamışlar, bunların toplum ve kendileri üzerindeki olumsuz sonuçlarını eserlerine aksettirerek milletin hislerine tercüman olmuşlardır. Aynı zamanda bu durum hem savaş-edebiyat ilişkisinin güçlenmesine katkıda bulunmakta hem de cephe ve gerisinde yaşanan trajedilerin edebiyat vasıtasıyla gelecek nesillere bir ibret vesikası olarak aktarılmasına yardımcı olmaktadır.

2. Savaşların Edebî Ürünlerine Yansıması

Türk milleti için 20. yüzyılın önemli facialarından olan Balkan Savaşları'nın etkilerinin yansıtıldığı şiirlerden bir tanesi Abdülhak Hâmit Tarhan'a aittir. Abdülhak Hâmit, Tanzimat'ın ikinci nesline mensup olmakla birlikte Cumhuriyet'in ilk yıllarında da -verimliliği azalmakla birlikte- edebiyattaki varlığını hissettirir. Aslında Hâmit sözünü ettiğimiz manzumeyi daha evvel ebediyete göçmüş olan değerli annesi Münteha Hanım'ı anmak üzere kaleme almıştır. Ancak şiirin yazılma süreci, kitap haline getirilmesi ve yayınlanması Balkan Savaşları'nın patlak vermesi ve millî varlığı tehdit etmeye başlaması sürecine tesadüf etmiştir. Bu nedenle Hâmit, kendi annesinin kaybından ve yokluğundan duyduğu üzüntü ile yine anne sevgisiyle bağlı olduğu vatanının, karşı karşıya kaldığı yok olma tehlikesinden duyduğu endişeyi bu "mersiye-i manzume" de karışık bir şekilde dile getirmektedir. *Validem* adlı şiirin değeri, manzumenin başına eklenmiş olan kısa notta şu ifadelerle ortaya konulmuştur:

"Dört devlet-i müttefika arasındaki ihtilâfât-ı malumenin tahaddüsünden evvel yazılmış olan bu manzume, kıymet-i edebisiyle beraber, vakayii evvelden keşf ve ihbar etmek gibi bir keramet-i siyasiyyeyi de muhtevidir." (Enginün, 1999: 386)

Şiirde kendi kendisine seslenerek annesinin yokluğunu zor da olsa kabullenmeye çalışan şair, bunun devamında hemen anne kadar kıymetli gördüğü vatan kavramını dile getirir. Ve bu "mâder-i vatani"nin dertlerden kurtulması için dua etmeyi yine kendi kendisine telkin eder:

*Vâliden şimdi nâ-bedîd, ancak
Yine bir vâliden var ey Hâmid
Sen dua et heman o var olsun,
Çünkü ondan tulû eder her gün,
Nice binlerce vâlid ü mevlûd,
Onun evlâdı ordu var mevcûd,
Ki yolunda fedâ-yı can ediyor:*

Onun evlâdı millet ü devlet” (Enginün, 1999: 386-387)

Manzumenin devamında Balkan devletlerinin Türklere karşı oluşturdukları birliktelik, bu tehlike karşısında milletin gösterdiği vurdumduymazlık ve bu sürecin sonunda Balkan devletlerinin yine birbirine düşeceğine yönelik öngörü, çok isabetli ve açık bir biçimde şöyle anlatılmaktadır:

“Dört uşak, âkıbet, nasıl diyeyim?

*Sanki tasnî’-i ittifak ederek,
Alenî ruhsatıyla Avrupa’nın
Bî-haber bir efendinin ki biziz,
Ettiler mal ve mülkünü yağma:
Nimet ü nâna karşı bir küfrân!*

(...)

*Bize karşı uyuştular, lâkin
Yiyecekler sonunda birbirini.
Bize karşı çalıştılar; biz ise,
Uyuduk! Sonra yıldırımlarla
Uyanıp – öyle bir uyanmak ki –
Bir de baktık ki her taraf kâbus” (Enginün, 1999: 390)*

Genel olarak eserlerinde romantik, felsefî ve metafizik endişelere yer veren “şair-i azâm¹” lakaplı Hâmit, söz konusu manzumesiyle bu temel anlayışının dışına çıkmış, şiirinde güncel olayların ve tarihi hadiselerin kendisinde uyandırdığı çağrışımlara da yer vermiştir. Hâmit, manzumenin sonlarına doğru hem milletin bu tehlike karşısında nasıl davranması gerektiğini hem de gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda nelerin yaşanabileceğini okuyucularına şu dizelerle anlatır:

*“Yürümezsek bu yolda bî-ârâm,
Şimdikinden vahîm olur encam.
Bu muazzez vatan olur hattâ
Başka evlâd-ı ahuret gibi de,
Oluruz bir yetîm-i kavm-i akîm!
Dilerim ben ki ihtirâzında*

Ola muhtî bu şâir-i nâdan” (Enginün, 1999: 391)

Edebî hayatının başlarında Servet-i Fünûn topluluğu içerisinde yer alan Süleyman Nazif de Balkan savaşları sırasında yaşanan trajedilerin ve toprak kayıplarının kendisinde yarattığı üzüntüleri manzum ve mensur eserlerinde dile getirmiştir. Aslında O, 1908’de ilân olunan II. Meşrutiyet’i takip eden yıllarda, milletin askerî, siyasî ve sosyal nitelikli çeşitli dertlerini, sıkıntılarını kendisine dert edinmiş ve özellikle I. Dünya Savaşı’nın kötü sonuçları karşısında “Millî Edebiyat” anlayışı içerisindeki yerini alarak, bu çerçevede hayli sade bir üslûpla, millî heyecan dolu şiirler ve yazılar kaleme almıştır. (Göçgün, 2010: 26)

Nazif, 1912 yılında Türk Yurdu dergisinde yayımlanan *Cenk Türküsü* adlı şiirinde bilhassa 93 harbinden yola çıkarak Balkanlarda Türklerin yaşadığı sıkıntılı süreci ve milletimizin ortaya koyduğu mücadeleyi oldukça sade bir şekilde şu dizelerde özetlemektedir:

*“Gözde tüter dumanları
Bak Şıpka’nın Balkanları
Hâlâ sızar al kanları
Ayrılmıştık otuz sene
İşte Şıpka geldik gene
Pilevne’den bir ses geldi
O ses yüreğimi deldi
Ah o günler ne güzeldi
Ayrı düştük otuz sene
Şanlı meydan geldik gene” (Enginün-Kerman, 2011: 296)*

Bu dizelerde 1877-78 Osmanlı-Rus savaşındaki Gazi Osman Paşa ve Şıpka kahramanı Süleyman Hüsni Paşa gibi askerî kıymetleri yüksek tarihî şahsiyetleri bize hatırlatan Süleyman Nazif, şiirinin son kısmıyla birlikte Türk tarihi için büyük önem arz eden Tuna nehrine kavuşmanın sevincini okuyucusuyla paylaşır:

*“Yolumuzu bağlamasın
Dalgaların ağlamasın
Ağlar gibi çağlamasın
Görüşmedik otuz sene*

¹ Enginün, Abdülhâk Hâmit’e “Şair-i Azâm” unvanını verenin Süleyman Nazif olduğunu belirtmektedir. Geniş bilgi için bkz: Enginün, 2007: 519.

İşte Tuna geldik gene" (Enginün-Kerman, 2011: 296)

Esasında Süleyman Nazif, edebiyatımızda şiirden çok nesirde yapmış olduğu yeniliklerle ön plana çıkan bir şahsiyettir. (Enginün, 2007: 567) Dolayısıyla mensup olduğu devlete ait toprakların kaybindan duyduğu üzüntüyü ve o topraklara duyduğu özlemi mensur eserlerinde de çok başarılı bir şekilde işlediğini söylememiz gereklidir. Nitekim 4 Mart 1919 tarihinde *Hâdisât* gazetesinde yayımlanmış olan *Benim Vatanım* adlı parçadan alıntıladığımız şu kısım ifadelerimizi kanıtlar niteliktedir:

"Çocuktum. Pederimin dostları, hemen her akşam bizim evde toplanır, her türlü ilmî ve edebî konular konuşulurdu. 93 muharebesi yeni bitmiş ve harbin getirdiği kıtlık ve sefalet, yoksulluk henüz büsbütün çekilmemişti. Yalnız Tuna vilâyetlerimizin değil, bir dereceye kadar daha eski derdimiz olan Kırım'ın da ayrılık matemi, yası her akşam üzüntü ve acı ile anılırdı." (Göçgün, 2010: 44)

Süleyman Nazif gibi Servet-i Fünûn topluluğu içerisinde yer alan Süleyman Nesib, 93 Harbi'nin ünlü komutanlarından Süleyman Paşa'nın oğludur.² Ayrıca genellikle Servet-i Fünûn'un konularını benimsemesine karşın *Orduya* adlı şiirinde olduğu gibi, Balkanlar'da oluşan haçlı zihniyetine karşı Türk halkını, tarihin verdiği hakla savaşa çağıran ve babasının gür sesini dizelerinde bizlere hissettiren önemli bir şairdir. (Enginün, 2007: 566)

Orduya adlı şiir 18 Ekim 1912 tarihinde kaleme alınmış ve üst tarafında yer alan -Balkan Muharebesi münasebetiyle- şeklindeki bilgiyle yayınlanmıştır. Şiirin başlangıcında "*Bulgar hududu geçmiş ey Osmanlı kahraman!*" ifadesiyle millete seslenen şair Balkan, Plevne ve Şıpka ufuklarını hedef göstererek:

"Koş koş hududa çağrıyor âbâ-yı necdetin,

Şâd eylesin makâbir-i ecdâd-ı nusretin." (Enginün-Kerman, 2011: 303)

dizeleriyle yiğit, kahraman ecdadın, çocuklarını sınıra çağırdıklarını ve ancak vatan uğruna yapılacak mücadelenin kazanılmasıyla kabirlerinde yatan atalarımızın ruhlarının mutlu edileceğini ifade etmektedir. Şiirin ilerleyen kısımlarında Balkan kavimlerinin kendi dinleri uğruna Türklere karşı birleştiklerini, Müslüman Türklerin de bu durum karşısında Allah için cihat etmeleri gerektiğini, Türklerin namını rüyalarında duysa korkudan titreyecek olan milletlerin yüzyıllardır Türk toprağı olan yerleri ele geçirmeye çalıştığını anlatan şair;

"Anlat salîbe söyle ki ahd eyledik bugün

Necm ü hilâlin estiği yerler salîb için

Maziye inkılâp edecektir; senin bütün

Balkan, Plevne, Şıpka, Tuna serteser senin,

Koş! Bekliyor kudûmünü ruh-ı zafer senin." (Enginün-Kerman, 2011: 304)

şeklindeki son dizeleriyle, Osmanlının, haçlı zihniyetiyle topraklarımızı işgal edenlerden intikamını alacağına, eskiden olduğu gibi Balkanların yine bir Türk-Müslüman yurdu haline geleceğine ve Türklüğün muzaffer olacağına dair inancını kuvvetle haykırmaktadır.

Meşrutiyet döneminin önemli yazarlarından olan Ömer Seyfettin, Türk fikir hayatının ve hikâye sanatının en önde gelen şahsiyetlerinden birisidir. Ömer Seyfettin de 20. yüzyılda Balkan coğrafyasında çıkan karışıklık ve huzursuzluklara hikâyelerinin bir kısmında yer vermiştir.³ Özellikle Balkanlardaki siyasî, sosyal ve etnik çatışmalar onun hikâyelerinde önemli bir yer tutmaktadır.⁴ Bu durum onun hayat hikâyesiyle de yakından ilgilidir. Askerî okullarda okuyan yazarımız, mezun olduktan sonra bir süre İzmir'de görev yapar ve II. Meşrutiyet'in ilânını müteakip Selanik'e tayin edilir. Fasıllarla Rumeli topraklarında görev yaptığı yıllarda, o toprakların Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmakta olduğunu, asırlar boyu Türk idaresinde yaşamış olan kavimlerin, yabancı devletlerin kışkırtması sonucu Türk düşmanı haline geldiğini bizzat görmüş ve yaşamıştır. (Enginün, 1992: 38-39) Balkan savaşlarına bir asker olarak bizzat katılmış olan Ömer Seyfettin, Yunanlılara esir de düşmüş ve bu esaret Nafliyon kasabasında 10 ay kadar devam etmiştir. (Enginün, 2007: 431) Savaşa katıldığı sırada bir günlük de tutan Ömer Seyfettin; başından geçen acı olayları, bir asker olarak içinde bulunduğu olumsuz şartları ve aslında Osmanlı ordusunun bu savaşlarda niye başarısız olduğunu tüm açıklığıyla bu kısa notlarında ortaya koymaktadır. 1913 yılının 14 Ekim'inde tuttuğu notta şöyle diyor yazarımız;

"Kaç gündür, kaç gecedir burada çekmediğimiz sefalet kalmadı. Üzerimize yağmurlar yağdı. Çamurlar içinde yuvarlandık. Askerin hepsi hasta. Kazanlar yolda bırakıldı. Hepimiz açız. Rezalet, felâket son dereceyi buldu. Dağlara yavaş yavaş kar düşmeye başladı. Dayanılmaz derecede soğuk. Rüzgâr durmadan esiyor." (Argunşah, 2000: 273)

Aynı yılın 24 Ekiminde ise günlüğüne,

²Asıl ismi Sami Mehmet olan şair, şiirlerini Süleyman Nesib adıyla yayımlamıştır. Geniş bilgi için bkz: Enginün, 2007: 564.

³Balkan Savaşları'yla ilgili hikâye kaleme almış olan yazarlardan bazıları şunlardır: Mehmet Rifat, Hüseyin Hüsnü, Belkis Ferid, Mustafa Mermi, Mehmed Fuad (Köprülü), Falih Rıfki, Kâzım Nâmi, Hakkı Behiç, Ercümen Ekrem, Memduh Şevket, HâlidZiyâ, Müfide Ferid, Hâşim Nâhid, Yakub Kadri. Geniş bilgi için bkz: Ceyhan, 2009: 1815.

⁴ Geniş bilgi için bkz: Güneş, 2011: 163-187.

"Bu gece pis bir samanlıkta yattık. Burası bize saray gibi geldi. Şimdi, yani sabahleyin erkenden dün oturduğumuz yere gidiyoruz." (Argunşah, 2000: 276)

notunu düşen Ömer Seyfettin esir oluşunu ise 7 Ocak 1913 tarihli şu ifadeleriyle bizlere aktarmaktadır:

"...Artık harp sayfasını kapamalı. Kaçamadım. Yirmi bir neferle esir düştüm. Bulduğumuz tepeden efzular görüldü. "Teslim olun" diye haykırdılar. Biz de ellerimizi kaldırdık. "Teslim" diye bağırarak. Neferleri bağladılar, beni yüzbaşına verdiler." (Argunşah, 2000: 300-301)

Sınır boylarında geçirdiği iki yıl içerisinde yaşadığı bu ve buna benzer pek çok hadise, Balkan milletlerinde ortaya çıkan millî uyanışa ve istiklâl arzusuna şahit olması, Ömer Seyfettin'in karakteri ve sanatçı kişiliği üzerinde oldukça etkili olmuştur. Yaşadığı ve tanık olduğu acı gerçekler yazarımızın Türkçülük idealini benimsemesini sağlamış ve bu ideal gereği milletinde henüz uyanmamış olan milliyetçilik fikrinin uyanması ve Türklerin kendi millî varlığına sahip çıkmasını sağlamak için çaba göstermiştir. Ömer Seyfettin bilhassa *Beyaz Lale*, *Tuhaf Bir Zulüm*, *Primo Türk Çocuğu (Nasıl Doğdu ?)*, *Primo Türk Çocuğu (Nasıl Öldü ?)*, *Hürriyet Bayrakları*, *Bomba* ve *Nakarât* gibi hikâyelerinde Balkan coğrafyasındaki karışıklıklardan, Balkan savaşlarından, Balkan kavimlerinin bu savaşlar sırasında Türklere uyguladıkları zulüm ve işkencelerden söz etmektedir.

"Donanma" adlı dergide 27 Temmuz 1914 tarihinde yayınlanan *Beyaz Lale* adlı hikâye, bu hikâyelerin en etkileyicilerinden birisidir. "Vatanî hikâye" ve "Bedbaht Rumeli Müslümanlarına" üst bilgileriyle yayınlanan hikâyede, Türklerin mağlup olmasından sonra Bulgar ordusu tarafından işgal edilen Serez'de, Türklere uygulanan işkence ve soykırım gözler önüne serilmektedir. Şehrin yağmalanması, halkın katliamının düzgün bir şekilde yapılabilmesi için Bulgar ordusundan Binbaşı Radko Balkaneski görevlendirilmiştir. (Argunşah, 2007: 10) Liseyi İstanbul'daki Galatasaray Sultanisi'nde bitirmiş olan bu Türk düşmanı kumandan şehirdeki Rumlar ve çetecilerle kol kola vererek bu bölgeyi Türklere tamamen arındırmanın planlarını yapmaktadır. Buna göre Türklere kaçamayanlar toplanacak, ilk olarak işkence ile paraları alınacak, bütün mülkleri Bulgar mekteplerine devredilecek ve en sonunda da vaftizlenip Hıristiyan yapıldıktan sonra öldürülecektir. (Argunşah, 2007: 11) Binbaşı Radko civardan toplanan Müslüman Türk kızlarını Bulgar askerlerine sunmaktan da çekinmez ve en sonunda da vahşileşerek, kendisine teslim olmayarak namusuna sahip çıkmak için ölümü seçen Serez'in en güzel kızı "Lâli"nin cansız bedenine tecavüz edecektir.

"Yeni Mecmua" dergisinde 26 Ekim 1918 tarihinde yayınlanmış olan *Tuhaf Bir Zulüm* adlı hikâye ise eski bir Bulgar diplomat olan Gospodin Kepazef'in, Deliorman bölgesindeki kaymakamlığı sırasında Türklerin dinî hassasiyetinden yararlanarak, bulunduğu bölgeyi Türklere arındırma politikasının anlatıldığı bir hikâyedir.

" - Türklere hiçbir şey, hiçbir fikir, hiçbir ideal yoktur. Yalnız bir şey vardır.

(...)

- Taassup" (Argunşah, 2007: 73)

düşüncesinde olan Kepazef, Makedonya'dan getirttiği göçmenleri Deliorman'a yerleştirip onların beslediği evcil domuzlara, Türklerin sokaklarını ve çeşmelerini pislettirir ve bu duruma tahammül edemeyeceklerini söyleyen Türklere de:

"Allah'ın yarattığı mahlûkların hiç kabahatleri olmadığını, keçi, inek, öküz, tavuk gibi domuzların da hür yaşamak hakkı olduğunu söyledim. 'Biz sizin koyunlarınıza kızıyor muyuz?' dedim." (Argunşah, 2007: 75)

diyerek cevap verir. Bu iki hikâye Balkanlardaki Bulgar mezaliminin boyutlarını göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir.

Primo Türk Çocuğu (Nasıl Doğdu ?) adlı hikâyede Avrupa'da eğitim almış, memlekete dönüşünde İtalyan bir ailenin kızıyla evlenmiş olan mühendis Kenan Bey ve oğlunun millî bilince ulaşmasında Balkan milletlerinin ayrılıkçı tavır ve politikalarının etkisi söz konusudur. Primo da arkadaşı Orhan'ın etkisiyle babasının izinden giderek, bir Türk şehri olarak kabul ettiği Selanik'te kalmayı tercih eder. O tarihlerde Selanik, bu baba ile oğlun gözünde ana yurtla özdeşleşir ve bu şehri kaybetmeyi tüm yurdu kaybetmek olarak görürler. (Güneş, 2011: 166)

Ömer Seyfettin'in bu bağlamda değineceğimiz son eseri ise *Nakarât* adlı hikâyesidir. 3 Ekim 1918 tarihinde "Yeni Mecmua" da "Gençliğini Makedonya'da geçirmiş eski bir zabitan hatıra defterinde" üst bilgisiyle yayınlanmış olan bu hikâye, genç bir askerinin günlük defteri şeklinde oluşturulmuştur. Bu hikâyede Balkanlarda görev yapan genç bir Türk zabitanın, uzaktan âşık olduğu Bulgar kızı Rada'nın sürekli söylemekte olduğu "Naş naş Çarigrad Naş" cümlelerini kendisine ilân-ı aşk ettiği şeklinde yorumlaması ve bu maceranın sonunda bu yorumun doğru çıkmaması karşısında genç zabitanın duyduğu üzüntü ile karışık şaşkınlık anlatılmaktadır. Bulgar kızının söylediklerini kendince yorumlamaya çalışan genç zabitan, "hayâlîmle, tahminimle şöyle tercüme ediyorum:" diyerek Bulgar kızının kendisine şu iki kıtayı söylediğini hayâl eder:

Seni çok seviyorum,

Seni çok seviyorum,
Balkanlardan, Şıpka'dan
Aşıp geldim sana

Meriç bak olamadı
Bir set benim yoluma.
Seni çok seviyorum,
Seni çok seviyorum." (Argunşah, 2007: 59)

Ancak hikâyenin sonunda genç zabıt, "çorbacı" şeklinde hitap ettiği Bulgar meyhaneciden "Naş naş Çarigrad naş..." cümlesinin "Bizim olacak, bizim olacak, / İstanbul bizim olacak..." anlamına geldiğini duyar ve dünyası başına yıkılır. Genç zabıt:

"Ben ona neler düşünerek bakıyordum. O bana ne söylüyordu. O, benim için en büyük bir küfrü ederken ben, Türk zabiti, onun iri vücudundan, mavi ateş gözlerinden, geniş kalçalarından, şuh ellerinden başka bir şey görmüyor, ettiği ağır küfrü tatlı bir aşk neşidesi sanıyor, hatta nakaratını onunla beraber, bir ağızdan tekrarlıyordum." (Argunşah, 2007: 67)

sözleriyle de hayal kırıklığını ifade eder. Ömer Seyfettin'i üzen önemli bir konu da "milliyetçilik" kavramakta olan gecikmemizdir ki bu öyküde bu durumdan duyduğu üzüntüyü ve Türk gençlerine bu yönden getirdiği eleştiriyi görmekteyiz. (Önertoy, 1992: 75) Zira genç bir Bulgar kıızı, askerlikle hiçbir alâkası olmamasına rağmen, bir Türk zabıtinden çok daha önce millî bir bilince varmış ve kendisine göre bir fikri ideal edinmiştir. Dolayısıyla Türklük için esas felâket iki ayrı millete mensup olan bu iki gencin aralarındaki zihniyet farkından kaynaklanmaktadır. Yazarımız da bu noktaya vurgu yapmak suretiyle okuyucularını uyarmakta ve Türk gençlerini millî şuur noktasında uyanık olmaya çağırılmaktadır.

Ömer Seyfettin ile ilgili olarak vurgulanması gereken son bir husus da, onun *Genç Kalemler* ve *Yeni Lisan Hareketi*'nin kuruluşunda oynadığı roldür. Çünkü millî bir edebiyatın doğmasında çok etkili olan bu girişim, Bulgaristan sınır boyunda bölük komutanı olan Ömer Seyfettin'in, dostu Ali Canip (Yöntem)'e yazmış olduğu bir mektupla somutlaşır ve diğer iki şahsiyet gibi o yıllarda Selanik'te bulunan Ziya Gökalp'ın da benimsemesiyle bu girişim önemli bir edebî hareket haline gelir. Bu hareket Balkan coğrafyasında yer alan Selanik'te oluşmuştur. Bunda bu şehrin, İstanbul'a nazaran sosyal ve siyasî bakımdan daha serbest olmasının rolü olduğu gibi Balkan savaşları öncesinde Balkanlar'da yaşanan etnik çatışmaların ve ayrılımların da etkisi mevcuttur. Zira bölgede yaşanan bu sıkıntıların sonucunda Türkler de millî birlik ve beraberlik anlayışı ile birlikte yeni bir hayat arayışı içerisine girmişlerdir. (Öksüz, 1995: 86) Genç Kalemler hareketi, işte böyle bir "yeni anlayış"ın edebiyat sahasındaki tezahürüdür.

Ömer Seyfettin gibi askerî eğitim görmüş, onunla Edirne Askerî İdadisi'nde birlikte okumuş ve Harbiye'ye beraber başlayarak kader birliğinde bulunmuş olan Aka Gündüz (Uğurlu, 2007: 15), II. Meşrutiyet sonrasında şiirleri ve daha çok da roman ve hikâyeleriyle Türk edebiyatında kendisine önemli bir yer edinmiştir. Asıl adı Enis Avni olan yazar 1885 yılında Manastır'da dünyaya gelmiş ancak çocukluğunu ve ilk gençliğini Serez ve Selanik'te geçirmiştir. (Doğan, 1989: 1) İstanbul'daki kısa eğitim ve çalışma hayatından sonra siyasî sebeplerle 1910'da Selanik'e sürülmüş olan Aka Gündüz'ün Türklük bilincini kazanmasında Balkanlar'da geçirmiş olduğu günlerin etkisi büyüktür. Yaşadığı bu tecrübe bakımından Ömer Seyfettin'in hayat çizgisiyle benzerlik gösteren yazarımız, kendisine milliyetçilik duygusunun ilhamını güzel bir Bulgar kızın verdiğini hatıralarında anlatarak Türkçülük anlayışının oluşmasındaki -bir aşk duygusuyla olsa bile-⁵ Balkan coğrafyası etkisini somut bir hale getirmiş olur.⁶

Aka Gündüz Trablusgarp ve Balkan harplerinden etkilenecek yazmış olduğu 53 manzumeyi içeren şiir kitabına *Bozgun* adını verir (1918). Yazar yine Balkan harbi hikâyeleriyle hitabelerinden meydana getirmiş olduğu hikâye kitabına da *Türk'ün Kitabı* adını vermiştir (1913). Türk'ün Kitabı'ndaki hikâyelerde güncel olaylar, Balkan savaşının sıkıntılı süreci, Türklerin; imparatorluğun son zamanlarında yavaş yavaş kaybedilen topraklarda maruz kaldıkları zulümler, çetecilerle olan mücadeleleri ve azınlıkların Türk milletine karşı olan olumsuz bakışı gibi konular işlenmektedir. Bu hikâyelerde mekân olarak Kosova, Selanik, Bulgaristan ve genel olarak Balkan coğrafyası göze çarpmaktadır. Hikâyelerdeki yer isimleri önceleri imparatorluk coğrafyasına dâhil iken zamanla elden çıkan, bu haliyle de yazarı derin bir üzüntüye boğan yerlerdir. (Doğan, 1989: 36)

Doğup büyüdüğü Balkan topraklarının yaşanan savaşlar nedeniyle elden çıkması karşısında büyük bir üzüntüye kapılan Aka Gündüz, bu duygularını yazmış olduğu şiirlerle de dile getirmiştir. Sahip olduğu

⁵ Enginün, Ömer Seyfettin'in *Nakarat* adlı hikâyesinin konusunu Aka Gündüz'ün bir macerasından aldığını ifade etmektedir. Geniş bilgi için bkz: Enginün, 2007: 437.

⁶ Geniş bilgi için bkz: Doğan, 1989: 8-9 ve Uğurlu, 2007: 22-23.

millî bilinç ve ideal olarak benimsediği Türkçülük anlayışı ile Türk milletinin uğradığı felâketleri ve zulümleri hazmedemeyen yazarımız *Ah* adlı şiirindeki şu dizeleriyle duygularını bizlere aktarmaktadır:

(...)

*"Kartal basmış ıssız kalmış yuvalar,
Bülbül susmuş. Gül kurumuş bağında...
Damlar çökmüş şehit dolmuş ovalar,
Çağlayanlar kan köpürmüş dağında...*

(...)

*Uçan kuşlar! Ak bulutlar, amanın!
Kosova'dan geçer ise yolunuz,
– Çarıkları altındadır düşmanın –
Hakanımın türbesini bulunuz
Ağla bülbül! Çok zehir var dilinde
Türk kalmamış koca Urumeli'de." (Enginün-Kerman, 2011: 348-349)*
Şiir kitabına adını vermiş olan *Bozgun* adlı şiirde ise Aka Gündüz:

(...)

*"Rumeli tutuştu, vatan dağıldı
– Türk kuzularına altın ağıldı –
Can memelerinden, kanlar sağıldı
Kucağını açıp, saran nerede?
Ertuğrul'un oğlu Osman nerede?
Ağla gözüm ağla; hicran yaraşır,
Goncasız bülbüle, figân yaraşır." (Enginün-Kerman, 2011: 348)*

ifadeleriyle hem şanlı mazimize göndermede bulunur hem de Rumeli'yi kaybeden Türklere artık sadece ağlamanın yaraştığını anlatmaya çalışır.

Aka Gündüz *Muhacir Türküsü* adlı manzumesiyle de Balkan savaşları sonrasında ortaya çıkan "göç" olgusuna değinir ve bu şiiriyle uğradıkları zulüm, işkence ve yıldırma politikaları nedeniyle yüzyıllardır oturmakta oldukları ata topraklarını, evlerini, ocaklarını bırakıp Anadolu'ya göç etmek zorunda kalan soydaşlarımızın hislerine de şöyle tercüman olmaktadır:

*" Bir muhacir kızıyım,
İntikam yıldızıyım;
Acı benim halime
Yüreklere sızıyım
**

*Darağacı kuruldu,
Ne arandı soruldu;
Anam, babam, kardeşim
Hep bir günde boğuldu.*

(...)

*

*Dört tarafın karanlık
Bu mu acep insanlık?
Her bir kapı kapalı
Hani eski ayanlık?" (Enginün-Kerman, 2011: 347)*

Balkan savaşlarındaki yenilgilerin olumsuz etkilerini çok yakından hisseden ve şiirlerinde savaşın acı tablolarına yer veren diğer bir şahsiyet de millî şairimiz Mehmet Akif Ersoy'dur. Şairimiz yaşadığı dönemde, içinde yaşadığı toplumun ve mensup olduğu devletin en çalkantılı, en ıstırap verici hadiselerine şahitlik etmek zorunda kalmıştır. Ancak yaşanan olaylara sessiz kalmamış, hem bir aydın sorumluluğuyla devletin kurtulması için çare olabilecek fikirler üretmeye ve yaymaya çalışmış hem de kendi hislerini acı çeken milletin duygularıyla birleştirerek son derece etkileyici şiirlere imza atmıştır. Babasının doğum yeri itibarıyla Balkan coğrafyasıyla alâkası bulunan şairimiz (Yetiş, 2006: 11), bilhassa Arnavutluk'un bu savaşlar esnasında uğradığı Sırp mezalimini 6 Mart 1913 tarihli manzumesinde şu çarpıcı dizelerle anlatmaktadır:

*Üç beyinsiz kafanın derdine, üç milyon halk,
Bak nasıl doğranıyor? Kalk, baba, kabrinden kalk!
Diriler koşmadı imdâdına, sen bâri yetiş...
Arnavutluk yanıyor... Hem bu sefer pek müthiş!
(...)*

*Ne felâket: Mescidler ahıra dönüversin,
Hırvat'ın askeri çıkıp üstünde hora tepsin!*

*Bari bir hatıra kalsaydı şu toprakta diri...
Yer yarılmış, yere geçmiş şehit türbeleri!
Nerde olsam çıkıyor karşıma bir kanlı ova...*

Sen misin, yoksa hayalin mi? Vefasız Kosova! (Ersoy, 1999: 390-393)

Balkan savaşlarının getirdiği felâketleri anlatan, yaşanan faciaları, Müslüman-Türk katliamını şiirlerinde ortaya koyan diğer bir değerli isim de M. Fuat Köprülü'dür. II. Meşrutiyet sonrasında devamlı olarak edebiyat sahasında yer almaya başlayan Köprülü, ilk zamanlarda Servet-i Fünûn üslubunu benimsemiş olmakla birlikte özellikle Ziya Gökalp'in etkisiyle Millî Edebiyat'a meyletmiştir.⁷ Tarihçi, edebiyat araştırmacısı ve siyasetçi kimliklerine de sahip olan Köprülü'nün millî ve vatanî şiirler de kaleme aldığı görülmektedir. Bunların arasında Balkanlar'da Türkler aleyhine gelişen hadiseleri konu alanlar da bulunmaktadır. *Donanma* dergisinde Eylül 1912'de yayınlanan *Harp Şarkısı* adlı şiirindeki;

"Top patladı Balkan'da, yine düşman uyandı:

Al sancağımız hûn-ı hamiyetle boyandı;

Âvâz-ı vegâmımız yine serhadde dayandı.

Ey şahikalar, âzim-i ceng ü seferiz biz!

Fatihlerin evlâdı, o ceş-i zaferiz biz!" (Enginün-Kerman, 2011: 442)

dizeleriyle Balkanlar'da savaşın başladığını Türk milletine haber veren şair, bu savaş nedeniyle bizler için kutsal olan sancağın yine kahramanların kanıyla boyandığını ve kılıç-kalkan seslerinin yine sınırlarda işitilmeye başladığını ifade etmektedir. Köprülü son iki dizesiyle de zafere olan inancının tam olduğunu ve Fatih'in torunlarının ecdadına yakışır bir şekilde muzaffer olacaklarını vurgulamaktadır.

Fuat Köprülü *Akıncı Türküleri* adını verdiği manzumesiyle de Balkanlardan çekilişin hüznünü, yaşamış olduğu hayal kırıklığını geçmişe duyduğu özlem ile birlikte işlemeye çalışmıştır. Şiir "Türk Yurdu" dergisinde 1913 yılında yayınlanmıştır. Bu yıl, I. Balkan savaşının sonuçlandığı yıldır (8 Ekim 1912-30 Mayıs 1913). Yani bu yılın ortalarında Makedonya, Batı Trakya ve Bulgaristan'ın bazı bölgeleri artık Türk toprağı olmaktan çıkmıştır. İşte bu durumun yarattığı çöküş psikolojisinin, şiirdeki parçalarda şu şekilde yansıtıldığını görüyoruz:

"Tuna boylarında sıra selviler

Tan yeli estikçe sessiz ağlarmış;

Gül bahçelerinde baykuşlar öter...

Şu vîraneler eski bağlarmış!

(...)

Kırık minarelerden duyulmaz ezan...

Hep ocaklar sönmüş, devrilmiş kazan.

Bir inilti duydum, sandım bir ozan;

Sesime ses veren karlı dağlarmış!" (Enginün-Kerman, 2011: 443)

Ancak şair son kıtada halkın sanatçılarına da seslenerek bütün olumsuzluklara, yaşanan her türlü felâkete rağmen halktan ümidini kesmediğini ve tarihi kahramanlıklarla dolu olan bu milletin yine ayağa kalkacağına olan inancını şu şekilde kuvvetle dile getirmektedir:

"Haydi eski ozan, al sazı ele,

Düşman içine düşsün velvele.

De ki: Hor bakmayın bu durgun sele,

O, yetmiş bir kavme akın çıkarmış!" (Enginün-Kerman, 2011: 444)

Halk bilimiyle de çok yakından ilgilenen Fuat Köprülü, Balkanlar'da yaşanan bu facialara daha farklı bir açıdan da yaklaşmakta ve folklor sahasında yapılacak araştırmalar vasıtasıyla özellikle sözlü kültür ürünlerinden yararlanmak suretiyle yaşananlardan Türk milletinin ders çıkarması gerektiğini özellikle vurgulamaktadır. Fuat Köprülü bu görüşünü 1914 yılında İkdâm gazetesinde yayınladığı "Yeni Bir İlim: Halkiyat 'Folk-Lore'" adlı yazısında şu şekilde ortaya koyar:

"Balkan milletleri Rumeli"yi kendi aralarında taksîm için münakaşa ederlerken yalnız silahla değil, bir takım delâil-i târihiyye, lisâniye ve insânîziyye ile mücehhez idiler: "Folklor" tedkikatı onlara birçok noktalarda delil ve rehber oluyordu.

(...)

Eskiden güzel ve dil-rübâ Türk şehirleriyle dolu olan Tuna yalılarının hâtırâtına, oraların şarkılarını, destanlarını saklasaydık bugün eski hâkimiyetimizi yalnız cansız kitap sayfalarında görmezdik. Rumeli"nin son felâketinde düşman eline geçen yerler ahâlîsi tabîi yavaş yavaş yok edileceklerdir ve biz ileride oraların eski Türk memleketi olduğunu isbât için „Halkiyat"ın canlı vesikalarına muhtaç olacağız. Eğer bugün o vesikaları zabt ve kayıt

⁷ Geniş bilgi için bkz: Köprülü, 1990.

edebilirsek, hiç olmazsa felâketlerimizin hâtırasını saklayabileceğiz. Bir millet için bu büyük bir tâziyâne-i intibâhtır” (Köprülü 2008: 378-379)

Bu noktada Köprülü'nün özellikle Osmanlı bakiyesi coğrafyalar başta olmak üzere, tarihi süreçte üretilmiş olan sözlü kültür ürünlerine (şarkı-destan) sadece edebî açıdan değil çok daha farklı boyutlardan yaklaşmak gerektiğini de ortaya koyduğu söylenebilir. (Fidan, 2011: 146) Bu tespit Balkan savaşlarında yaşananların benzerlerinin gelecekte yaşanmaması için son derece dikkat çekici gözükmektedir.

Balkan bozgunundan sonra ortaya çıkan kaybedilmiş olan topraklara özlem ve hasret duygusu, en estetik ve en etkileyici şekilde Yahya Kemal Beyatlı'nın şiirlerinde hayat bulmuştur. II. Meşrutiyet devresinin önde gelen şairlerinden olan Yahya Kemal, hem Millî Edebiyat dönemi şairlerini hem de Cumhuriyet dönemi şairlerini büyük ölçüde etkilemiş olan bir şahsiyettir. 1884'te Üsküp'te doğmuş olan şair bir süre Selanik'te bulunduktan sonra 1902 yılında İstanbul'a gelmiştir. Onun şiirlerindeki başlıca temlerin arasında tarih, maziye bağlılık ve akıncılık yer almaktadır. Doğduğu topraklar 1913 tarihinden sonra vatan toprakları dışında kaldığı için, o topraklara olan hasreti ömür boyu devam etmiş olan Yahya Kemal; imparatorluğun yıkılış sürecinden ve yitirilen toprakların bir daha geri gelmeyecek olmasından duyduğu ıstırapı şanlı ve mutlu günleri eserlerinde işlemek suretiyle dindirmeye çalışmıştır. Artık hatıralarında kalan “Üsküp”ten yola çıkarak yazmış olduğu *Kaybolan Şehir* adlı şiir, şairin içinde bulunduğu dünyadan kaçma, hayale, hatıraya veya geçmişin parlak zaferlerine sığınma eğilimini açık bir şekilde göstermektedir:

“Üsküp ki Yıldırım Beyazid Han diyarındır,
Evlâd-ı Fatihan'a onun yâdigâridir.
Fîrûze kubbelerle bizim şehrimizdi o;
Yalnız bizimdi, çehre ve rûhiyle biz'di o.” (Beyatlı, 1992: 71)

Yahya Kemal hatıralarında “Anadolu ve Rumeli Türklerinin pek çoğu, hiç şüphesiz, evlâd-ı fatihan'dandır. Lâkin Rumeli'de evlâd-ı fatihan sözüyle, ilk Rumeli fatihlerinin çocukları kastedilir.” (Banarlı, 1960: 16) demektedir. Yani Üsküp fethedildiği 14. yüzyılın sonlarından itibaren aynı soydan gelen Türk milletinin çocuklarına emanet ve yadigârdır. Pek çok kaynakta Türk rengi olarak ifade edilen Gök rengi yani “firûze” renkli câmiler, bu şehrin bize ait olduğunu kanıtlamaktadır. (Ercilasun, 1997: 81)

Yahya Kemal yine hatıralarında Üsküp için şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“Ben, âilece Üsküp'lü değilim, Niş'liyim. Fakat Üsküp'te doğduğum için iftihar ederim. Çünkü Üsküp Rumeli'de Türklüğün tekâşüf ettiği (yoğunlaştığı) yerdir. O kadar Türktür ki her taşında milliyetimizin ruhu şekillenir.” (Banarlı, 1960: 27-28)

Şairin bu ifadeleri de kanıtlamaktadır ki Üsküp her şeyiyle bizimdir zira bizim maddî ve manevî yapımızda önemli bir yere sahiptir. Şair, Üsküp'ün elimizden çıkmış olmasından duyduğu üzüntüyü ise;

“Vaktiyle öz vatanda bizimken, bu gün niçin
Üsküp bizim değil? Bunu duydum için için” (Beyatlı, 1992: 72)

dizeleriyle dile getirir. Ancak Yahya Kemal çareyi hem bu üzüntüyü gidermek hem de kendisini teselli etmek için her zaman yaptığı gibi hayale ve manevî unsurlara sığınmakta bulur. Bu kaçışı da şiirin son kısmında şöyle dile getirir:

“Çok sürse ayrılık, aradan geçse çok sene,
Biz sende olmasak bile, sen bizdesin gene.” (Beyatlı, 1992: 72)

Yahya Kemal gerek doğduğu toprakların kaybedilmesi, gerekse de Osmanlı Türk'ünün diğer bölgelerde de gerilemesi yüzünden, içinde devamlı bir gurbet duygusu hissetmektedir. Bu gurbet ve özlem duygusundan bir nebze olsun kurtulabilmek için maziye sığınmaktadır. *Akıncı* şiiri Yahya Kemal için kötü günlerden tarihin şanlı sayfalarına geçiş yaptığı ve Türk akıncıları ile kendisini özdeşleştirdiği bir manzumedir. Şiirde Balkanların Osmanlılar tarafından fethedildiği günlere “Bir yaz günü geçtik Tuna'dan kabilelerle” (Beyatlı, 1992: 16) dizesiyle dönen şair, bu fetihlerden duyduğu sevinci ve Türklerin askerî kuvvetini şu şekilde özetlemektedir:

“Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik;
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik.” (Beyatlı, 1992: 16)

Yahya Kemal *Açık Deniz* şiirinde de Rumeli topraklarını benzer duygularla ele almaktadır. Şiirin başlangıcındaki;

“Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum;
Her lâhza bir alev gibi hasretti duyduğum.” (Beyatlı, 1992: 8)

dizeleriyle büyüdüğü coğrafi mekân ile çocukluk hatıraları arasında bir paralellik kuran şair, kendisini bir an bile rahat bırakmayan hasret duygusunun ne kadar acı verici bir durum olduğunu, bu duyguyu “alev” kelimesine benzetmek suretiyle ortaya koymaktadır. Şiirin devamında;

“Aldım Rakofça kırlarının hür havasını,
Duydum akıncı cedlerimin ihtirasını” (Beyatlı, 1992: 8)

sözleriyle de Balkan topraklarının havasını teneffüs eden şairin, bunun etkisiyle Rumeli'yi yüzyıllar önce fethetmiş olan atalarının şiddetli arzusunu içinde hissettiğini söylememiz mümkündür. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "*Geniş mısralarında bütün bir ebediyeti kucaklamaya çalışan bu manzumeyle Yahya Kemal, 19. asrın herhangi bir şairiyle boy ölçüşebilir.*" (Tanpınar, 2005: 315) tespitiyle değerlendirdiği *Açık Deniz* şiiri, Yahya Kemal'in sonsuzluk duygusundan yararlanmak suretiyle doğduğu ve çocukluk yıllarını geçirdiği Üsküp'e ve Osmanlıların fethettiği diğer yerlere olan bağlılığını göstermesi bakımından önemlidir. Osmanlı İmparatorluğunun yıkılış devrine şahit olan Yahya Kemal, bu ve buna benzer şiirleriyle eski medeniyetimizin içinden kurtulması mümkün olan birçok şeyi kurtarmıştır. (Kaplan, 1998: 226)

Sonuç

Türk milleti açısından 20. yüzyıldaki felâket halkalarından sadece birisini oluşturan Balkan savaşlarının en duygusal ve açık bir şekilde edebiyat sahasında ifadesini bulduğunu görmekteyiz. Türk tarihini siyasî ve sosyal olarak derinden etkilemiş olan Balkan Savaşları'nın yazarlarımız, şairlerimiz ve sanatkarlarımız üzerinde çok önemli tesirleri olmuştur. Bu tesirlerin son derece somut ve çarpıcı bir şekilde dile getirildiği manzum eserler arasında Abdülhak Hâmit'in *Validem*; Süleyman Nazif'in *Cenk Türküsü*; Süleyman Nesib'in *Orduya*; Aka Gündüz'ün *Ah, Bozgun, Muhacir Türküsü*; Fuat Köprülü'nün *Harp Şarkısı, Akıncı Türküleri*; Yahya Kemal Beyatlı'nın *Kaybolan Şehir, Akıncı, Açık Deniz* adlı şiirlerinin ön planda geldiğini görüyoruz. Nesir olarak kaleme alınanlar arasında ise Ömer Seyfettin'in, Balkanlar'da geçirdiği on aylık esaretinin izlerini taşıyan günlükleri ile *Beyaz Lale, Tuhaf Bir Zulüm, Primo Türk Çocuğu* ve *Nakarat* adlı hikâyelerinin bu bağlamda dikkat çekici olduğunu belirtmeliyiz.

Sonuç itibarıyla, siyasî bakımdan Osmanlı imparatorluğunun kaderini, sosyal açıdan da Türk toplumunun karakter ve yapısını doğrudan etkileyen Balkan Savaşları'nın, hem meydana geldiği zaman dilimi içerisinde hem de daha sonraki yıllarda Türk edebiyatında bilhassa meşrutiyet dönemi yazar ve şairleri tarafından ağırlıklı olarak işlendiğini söyleyebiliriz.

Genel olarak bu eserlere baktığımızda; henüz savaşın başında kaleme alınanlarda hamasî bir havanın hâkim olduğunu, Türk askerinin yüceltildiğini, orduya moral vermenin amaçlandığını, buna karşılık da düşmanın kötülendiğini görmekteyiz. Savaş sonunda yazılan eserlerde ise mağlubiyetin de etkisiyle üzüntü, karamsarlık, kin ve intikam duyguları ile katliam ve göç olgularının ele alındığını görmekteyiz.⁸

İşte bu bağlamda edebiyatçılarımız; milletimiz için acı bir hakikat halini alan Balkan Savaşları'nı, öncesi ve sonrasıyla eserlerinde işlemişler ve bir daha benzer hayal kırıklıklarıyla, üzüntülerle karşılaşmaması için, hazin sonuçları olan bu hakikatten gerekli derslerin çıkarılması yolunda çaba sarf etmişlerdir. Bununla birlikte önemli bir sanat dalı olarak edebiyat alanı içerisinde bu konuyla ilgili meydana getirilmiş olan bu eserler, savaşa şahit olmayan, savaşı yakından hissetmeyen insanların gerekli empatiyi kurabilmesine de hizmet etmiş olmaktadır. Bu bağlamda Türk milleti için son derece olumsuz sonuçları olan Balkan savaşlarının, Türk edebiyatına yansıyan yönlerinin ana hatlarıyla ortaya konulmasının yararı tartışılmazdır. Çünkü nesiller arasındaki en etkili iletişim ve aktarım vasıtası olarak görülebilecek olan edebiyatın işlevine bir parça da olsa katkıda bulunmak, ancak bu şekilde söz konusu olabilmektedir.

KAYNAKÇA

- ARGUNŞAH, Hülya (2000). *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri [Şiirler, Mensur Şiirler, Fıkralar, Hatıralar, Mektuplar]*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ARGUNŞAH, Hülya (2007). *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri [Hikâyeler 2-3]*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- BANARLI, Nihat Sami (1960). *Yahya Kemal'in Hatıraları*, İstanbul: Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları.
- BEYATLI, Yahya Kemal (1992). *Kendi Gök Kubbeimiz*, [Haz. Nihat Sami Banarlı], Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- CEYHAN, Nesime (2009). "1911-1922 Yılları Türk Hikâyesine Kaynak: Harp", *Turkish Studies -International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, C. 4, S. 1-2, Winter, s. 1807-1822.
- ÇETİN, Nurullah (2007). *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- DOĞAN, Abide (1989). *Aka Gündüz*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ENGİNÜN, İnci (1992). *Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- ENGİNÜN, İnci (1999). *Abdülhak Hâmid Tarhan Bütün Şiirleri 3 [Hep Yahut Hiç / İlham-ı Vatan]*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ENGİNÜN, İnci (2007). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ENGİNÜN, İnci - Zeynep Kerman (2011). *Yeni Türk Edebiyatı Metinleri 1 Şiir (1860-1923)*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ERCİLASUN, Bilge (1997). *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 1*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERSOY, Mehmet Akif (1999). *Safâhat*, [Haz. Ömer Faruk Huyugüzel, Rıza Bağcı, Fazıl Gökçek] İstanbul: Feza Yayıncılık.
- FİDAN, Süleyman (2011). "Sözlü Kültür-Sözlü Tarih İlişkisi Bağlamında Niş Türküleri", *Turkish Studies -International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, C. 6, S. 4, Fall, s. 139-148.
- GÖÇGÜN, Önder (2010). *Süleyman Nazif*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- GÜNEŞ, Mehmet (2011). "XX. Yüzyılın Başlarında Balkanlardaki Siyasî ve Etnik Çatışmaların Ömer Seyfettin'in Hikâyelerine Yansımaları", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Bahar, S. 29, s. 163-187.
- KAPLAN, Mehmet (1998). *Şiir Tahlilleri 1 Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

⁸ Geniş bilgi için bkz: Çetin, 2007: 84.

- KAPLAN, Mehmet (2006). *Nesillerin Ruhu*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, Orhan Fuat (1990). *Köprülü'den Seçmeler*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (2008). "Yeni Bir İlim: Halkiyyat", [Ed. M. Öcal Oğuz vd.], *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları, s. 378-379.
- ÖKSÜZ, Yusuf Ziya (1995). *Türkçe'nin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÖNERTOY, Olcay (1992). *Doğumunun 100.Yılında Ömer Seyfettin*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (2005). *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- UĞURLU, Alev Sınar (2007). *Aka Gündüz'ün Romanlarında Kadın*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- YETİŞ, Kâzım (2006). *Bir Mustarip Mehmet Akif Ersoy*, Ankara: Akçağ Yayınları.